

POTENTIAL OF DISTANCE EDUCATION IN PREPARING FUTURE EXPERTS OF ECONOMIC SPECIALITIES

L. Chernelevskyy, Yu. Temchyshyna
National University of Food Technologies

Key words:

Competence
Professional competence
Distance education
New educational technology
Distance education
E-education

ABSTRACT

The theoretical basis of competence approach in professional education, developed by higher school pedagogy, is investigated in the article. The main features of forming basic competencies of experts of economic specialities through distance education in high school are analyzed. Modern trends of modernization of distance learning in order to balance its capabilities with the requirements of quality education are outlined.

Article history:

Received 30.01.2015
Received in revised form
12.02.2015
Accepted 01.03.2015

Corresponding author:

Yu. Temchyshyna
Email:
temchishina@ukr.net

ПОТЕНЦІАЛ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Л.М. Чернелевський, Ю.Л. Темчишина
Національний університет харчових технологій

У статті досліджено теоретичні основи компетентнісного підходу в професійній освіті, розробленого педагогікою вищої школи. Інтегровано з дистанційною формою освіти розглянуто особливості вузівського формування базових компетенцій фахівців економічного профілю та розкрито сучасні напрями модернізації дистанційного навчання з метою збалансування його можливостей з вимогами якості освіти.

Ключові слова: *компетентність, професійна компетентність, компетентнісний підхід у вузівській освіті, дистанційна освіта, нові педагогічні технології дистанційної освіти, електронна освіта.*

Постановка проблеми. В ХХІ ст. освіта стала визначальним чинником розвитку всіх сфер продуктивної діяльності. Сучасна вища освіта відрізняється своєю спрямованістю в майбутнє, що відображається в різних законодавчих і

нормативних документах (Закон України «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) тощо).

За визначенням ЮНЕСКО, освіта — це процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, внаслідок чого вона досягає соціальної зрілості, індивідуального зростання. Розвиток особистості, її внутрішнього потенціалу активно відбувається у професійній діяльності. Однією з таких сфер є діяльність фахівців економічного й управлінського профілю (економістів, менеджерів, фінансових менеджерів, бухгалтерів, аудиторів та ін.).

Сучасні трансформації професійної освіти в Україні першочергово пов'язані з вирішенням проблем якості освіти. Ключовим елементом тут є перехід вищої школи від кваліфікації до компетенції. За допомогою категорії «компетентність» фіксуються суспільні зрушення, що спонтанно відбуваються через перехід освіти від змістовно-знаннєвої предметної парадигми до нової орієнтації — на озброєння особистості професійною компетентністю.

У цьому зв'язку вищий навчальний заклад (ВНЗ), згідно з чинним Законом України «Про вищу освіту» (стаття 49), повинен забезпечити відповідну якість підготовки фахівців-професіоналів, конкурентоспроможних у глобальному ринковому середовищі, використовуючи такі форми навчання: очна (денна, вечірня), заочна (дистанційна).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Праці вчених з педагогіки вищої школи, педагогічної психології та акмеології містять глибокі і конструктивні розробки з питань компетентнісного підходу в отриманні вищої освіти та підготовки фахівців різних напрямів суспільної діяльності.

Загальні положення концепцій компетентності і професійного розвитку висвітлюють такі науковці: Н. Кузьміна, А. Семенова, А. Хуторський, І. Сазонець [5], Д. Равед, Н. Кошелева, В. Стрельников, В. Гладкова [1], С. Цимбал [6] та інші.

У сучасних фундаментальних наукових працях переважає думка, що під професійною компетентністю слід розуміти інтегровану характеристику особистості фахівця, в якого сформовано комплекс цінностей, знань, умінь і навичок, що проявляються у спроможності сприймати і задовольняти індивідуальні, професійні та соціальні потреби, а також у забезпеченні соціальної і професійної самореалізації в умовах економічної та соціальної глобалізації, у можливості професійного самовдосконалення протягом усього життя. Проте в даний час залишаються недостатньо дослідженими питання формування необхідного потенціалу дистанційної освіти для практичного впровадження цих наукових розробок в освітню практику.

Історично дистанційна освіта як окрема форма отримання освіти й організації навчання виникла в Європі ще на початку XIX століття. Водночас у різних країнах використовувався термін «кореспондентське навчання», під яким розуміли всі форми навчання, що здійснювались на відстані від навчального закладу. Активізація кореспондентського навчання відбулася після Другої світової війни, у роки відбудови країн Європи, коли кадрова проблема набула актуальності, а тих, хто бажав отримати освіту заочною формою, виявилось недостатньо. У 1982 р. термін «кореспондентське навчан-

ня» був замінений на термін «дистанційна освіта», що відображено у назві Міжнародної конференції з дистанційної освіти International Conference of Distance Education у Ванкувері (Канада).

У зарубіжних країнах в процесі історичного розвитку удосконалювались технології дистанційної освіти. Сучасний етап — це широкомасштабна інформатизація освіти, яка забезпечила всебічне запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітню практику як засобу навчання та предмета вивчення.

Розвиток дистанційної освіти в Україні пов'язаний з такими вченими, як В. Кремень [2], М. Згуровський, Т. Лаврик [4], Е. Полад, М. Мазур [3], Ю. Зубень, В. Любчак, С. Іванець, А. Васильєв, В. Хоменко, Ю. Коровайченко, Д. Фільченко, В. Петрук, Н. Слюсаренко, М. Говорун та інші.

Слід наголосити, що в умовах нового соціального замовлення недостатньо дослідженими залишаються проблеми міжпредметного наукового пошуку як аспекту інтегрованого підходу у використанні потенціалу дистанційної освіти для забезпечення ВНЗ професійної підготовки фахівців економічного профілю, здатних реалізувати потреби суспільства в умовах функціонування економічного простору з глобалізаційними процесами і динамічного розвитку міжнародного співробітництва.

Мета статті. Дослідити напрями модернізації дистанційної освіти для практичної реалізації компетентнісного підходу в системі вузівської підготовки фахівців економічного профілю та забезпечення її високої якості.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що процес формування професійної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю набуде вищої ефективності, якщо в їх професійній підготовці використовувати оптимізовану систему дистанційного навчання на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. В понятійно-термінологічному словнику за редакцією І.Л. Сазонця розглядається поняття «компетентність» (англ. competence — відповідний, здатний) як психосоціальна якість, яка означає силу і впевненість, що виходять із почуття власної успішності і корисності, які дають людині усвідомлення своєї спроможності ефективно взаємодіяти з оточенням [5, с. 225].

Розглядаючи питання професійної компетентності фахівців економічного профілю, необхідно враховувати стандарт компетентної особистості, прийнятий Радою Європи у 1997 р., у рамках якого визначено п'ять основних компетенцій, важливих для кожної людини незалежно від роду діяльності та рівня освіти: політична та соціальна; соціокультурна; комунікативна; інформаційна; компетенція реалізації здібності та бажання безперервного навчання.

В узагальненому погляді вітчизняних науковців наголошується, що професійну компетентність необхідно розглядати в процесуально-динамічному аспекті. Вона виявляється через діяльність і має діалектичний характер та охоплює всі сфери особистості. Це дає підстави вважати, що професійна компетентність — це системний феномен, що інтегрує в собі зміст основних компонентів, а саме: ціннісно-мотиваційного, змістовно-операційного та рефлексивного, які зумовлюють успішність майбутньої професійної діяльності та є показником його професійної підготовки [1, 3, 6].

Враховуючи специфіку професійної діяльності фахівців економічного профілю, найбільш відповідним змістом їхньої професійної компетентності є модель компетенцій, яка складається з предметно-практичної, управлінської, нормативно-правової, навчально-пізнавальної, інформаційної, комунікативної, креативної компетенцій. У зазначеному переліку компетенцій новітніми є інформаційна компетенція та креативна. Інформаційна компетенція характеризується сукупністю знань і вмінь за допомогою наявних засобів інформаційно-телекомунікаційних технологій самостійно проводити пошук, аналіз, відбір, обробку та передачу необхідної інформації. Креативна компетенція характеризується вмінням створення, опанування і використання інновацій у професійній діяльності.

Оскільки навчальний заклад є виробником послуг, в ідеальному варіанті він повинен мати узагальнену модель підготовки конкурентоспроможного фахівця на основі його ключових компетенцій. Орієнтація на цю модель виконує одразу дві функції: підвищує конкурентоспроможність випускників на ринку праці та конкурентоспроможність самого навчального закладу [7].

З урахуванням цього логічно формується комплексне завдання освітнього процесу, а саме: впровадження системи навчання дією; створення навчально-методичного забезпечення навчального процесу у компетентнісному форматі; контроль формування професійних компетенцій у студентів.

Дистанційна освіта — різновид освітньої системи, в якій використовуються переважно дистанційні технології навчання та організації освітнього процесу, або одна із форм отримання освіти, за якою опанування тим чи іншим її рівнем, за тією чи іншою спеціальністю (напрямом підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації) здійснюється в процесі дистанційного навчання [2].

До беззаперечних переваг дистанційного навчання можна віднести індивідуалізацію навчального процесу, що дозволяє кожному студенту опрацювати навчальний матеріал за обраними швидкістю і траєкторією, адаптованим рівнем складності, надає можливість взаємодіяти з викладачем у час, необмежений розкладом занять, надає свободи вибору місця і часу, що вкрай актуально. Таке індивідуально-орієнтоване навчання вимагає створення моделі організації навчального процесу на основі єдиної інтегрованої інформаційної системи, а саме: гнучкий графік навчання, подання навчального матеріалу з використанням технологій, що близькі студенту, мобільність, доступність, можливість вибору навчальної траєкторії, адаптивність. На думку вчених-дослідників, система, що створюється відповідно до цих принципів дозволяє комплексно та якісно організувати навчальний процес.

Узагальнена нами наукова думка останнього п'ятиріччя дає підстави вважати, що модернізація традиційного дистанційного навчання на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій вимагає попередньої розробки його організаційної конструкції, в яку доцільно включити:

а) розроблення моделі дистанційного навчання, яка б чітко відображала зв'язки між її окремими компонентами і функціонувала як відповідний стандарт для викладача в оптимальному виборі в навчальному процесі з кожної дисципліни специфічних методів і засобів навчання;

б) забезпечення відповідних організаційних і психолого-педагогічних умов: підготовка матеріально-технічної бази начальної діяльності; інтелектуальна підготовка і якісна організаційно-методична діяльність суб'єктів освітнього процесу; тиражування методичної літератури і створення електронної бази даних методичного забезпечення; здійснення навчального процесу за дистанційною технологією; здійснення через центр дистанційного навчання зворотнього зв'язку зі студентами; реалізація методики «занурення», за якою використовується модульний принцип вивчення навчальних дисциплін; інформаційні технології в організованому освітньому просторі; здійснення взаємозв'язку виконавських дій викладача і студента.

Варто підкреслити, що для організації повноцінного інтерактивного спілкування викладача зі студентом потрібно використання програми Skype та периферійне обладнання: web-камери, мікрофон та гучномовець. Відводяться (крім консультацій за розкладом) певні дні і години для двостороннього зв'язку в режимі продуктивного діалогу з використанням прийому «підштовхування до істини», що дає позитивні наслідки, тому що упорядковує мислення студента, вчить процесу пізнання невідомого. При дистанційному спілкуванні в режимі онлайн викладач має змогу надавати консультації, контролювати виконання навчального графіка, здійснювати поточний і тематичний контроль знань, що спонукає студента до систематичної навчальної роботи протягом семестру.

Таким чином, впровадження сучасних інтерактивних, інформаційних і телекомунікаційних технологій у навчальний процес сприяє підвищенню якості співпраці викладача й студента.

У системі комп'ютерної підтримки дистанційного навчання досить важливою є інформаційно-знаннева база електронної бібліотеки. Дослідники наголошують, що ефективним способом представлення лекційного матеріалу є слайд-лекції, розроблені з використання програми Microsoft Office Power Point. У цих лекціях, окрім визначень основних понять, принципів положень теоретичного матеріалу, висновків, може бути представлений різноманітний наочний матеріал (рисунок, графіки, блок-схеми тощо), отримані шляхом сканування з різних джерел.

За останнє десятиріччя у світі та Україні набула розвитку принципово нова технологія навчання: *e-Learning*, яку в Україні найчастіше пов'язують з дистанційним навчанням. Водночас поняття *Learning* ширше і передбачає комплексне застосування електронних засобів за будь-якими формами (денною, вечірньою, заочною) для забезпечення окремих занять, самостійної роботи студентів.

E-Learning можна розглядати як інноваційний підхід. Його впровадження в навчальний процес ВНЗ створює всі необхідні умови для розвитку дистанційної форми навчання як результату максимального зосередження всіх наявних технологічних рішень у сфері електронного навчання.

Тенденції розвитку електронного навчання у світі свідчать про надзвичайно високий рівень конкуренції в цьому напрямку, тому менеджери на всіх рівнях управління кожного ВНЗ повинні сформувати свою позицію стосовно можливостей функціонування в ньому сучасної дистанційної форми навчання.

Крім того, модернізацію дистанційної освіти необхідно розглядати як інновацію в навчально-виховному процесі. Впровадження будь-якої інновації

вимагає відповідного ресурсного забезпечення за відомими складовими: матеріальними, трудовими та фінансовими ресурсами.

Згідно з чинним Законом України «Про вищу освіту», у вузівське освітнє середовище вводиться конкурентна складова, тому кожен вищий навчальний заклад може розраховувати лише на самофінансування такої необхідної інновації, як сучасні інформаційно-комунікаційні технології в дистанційному навчанні студентів. Результати дослідження доводять, що така інновація здатна трансформувати традиційну заочну освіту в більш привабливу для сучасної молоді дистанційну і, таким чином, ринковими методами (попит, якісна пропозиція) додатково залучити значну кількість студентів до навчання у ВНЗ.

Отже, передумови ефективності дистанційного навчання, виявлені в результаті проведеного дослідження, зводяться до таких складових:

- психомотиваційна готовність студента до самоорганізації, самодисципліни, самовдосконалення і сприйняття технологій дистанційної освіти, яка близька до заочної форми, а також до інтенсивної очної;

- висока інтелектуальна підготовленість менеджерів ВНЗ на всіх рівнях управлінської діяльності і викладачів до розробки новітнього наповнення алгоритму дистанційного навчання відповідними технологічними інструментами та навчально-методичними засобами;

- визначення джерел фінансового забезпечення впровадження дистанційного навчання та освіти на основі інформаційно-комунікаційних технологій як вузівської інновації.

Висновки

Особливе місце у формуванні базових компетенцій фахівців економічного профілю належить інформаційній складовій, тому що вони не тільки тісно взаємодіють з внутрішньою обліковою та зовнішньою ринковою інформацією, але й продукують аналітико-прогностичну управлінську інформацію. Інтелектуальне володіння сучасними інформаційними технологіями — це атрибут їхніх компетенцій.

Дифузно в освітню практику ВНЗ доцільно вводити такі нові підходи: традиційне заочне навчання і дистанційне заочне навчання, визначивши кількість студентів у кожній підгрупі за їх бажанням; традиційне очне навчання і очне навчання в комбінації інтерактивних методів і дистанційного електронного навчання.

З урахуванням іноземного досвіду, принциповим є питання створення потужного вузівського недоторканного капіталу шляхом формування іміджу навчального закладу за рахунок фінансової участі в ньому груп-партнерів позитивного зовнішнього впливу, успішних випускників ВНЗ, іншого соціуму.

Менеджерам освітнього процесу у ВНЗ доцільно використати досвід організації дистанційної освіти в Сумському державному університеті (СумДУ), де експериментально вона була введена в 2000 р. за наказом Міністерства освіти. Нині в СумДУ започатковано новий проект «OCW СумДУ», в якому передбачено розроблення комплексу спеціалізованих, програмних, технічних, інформаційних засобів для збереження, опису, пошуку, імпорту й експорту електронних навчальних методичних матеріалів.

Подальші дослідження будуть спрямовані на створення практичної знанневої моделі фахівців економічного профілю з акцентом на інформаційно-

аналітичну інтеграцію знань з урахуванням раціональної комбінації технології електронного навчання з традиційним за еталонними зразками вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Література

1. Гладкова В. Акмеологічні підходи до формування професійної компетентності майбутніх фахівців / В.М. Гладкова, І. Ерсьозоглу // Виховання і культура: міжнар. наук.-практ. журн. — 2009. — № 1—2 (17—18). — С. 28—32.
2. *Енциклопедія освіти* / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
3. *Інформаційне, методичне та організаційне забезпечення дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України: монографія* / М.П. Мазур, Ю.О. Зубень, В.О. Любчак, С.А. Іванець. — Суми: СумДУ, 2013. — 152 с.
4. Лаврик Т.В. Педагогічні умови оптимізації системи дистанційного навчання студентів / Т.В. Лаврик // Інтернет-Освіта-Наука-2010: зб. матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. конф. — Вінниця: ВНТУ, 2010. — С. 157—160.
5. *Світова економіка і міжнародні відносини: понятійно-термінологічний словник* / за ред. Л.І. Сазонця, Н.В. Стукало. — Донецьк: Юго-Восток, 2010. — 575 с.
6. *Синергетичний та акмеологічний аспекти формування професійної компетентності студентів* / С.В. Цимбал, О.В. Вознюк, С.О. Кубіцький [Електронний ресурс]: Нові технології навчання. — К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2005. — Вип.40. — 279 с. — Режим доступу: www.agronmc.com.ua/
7. Слюсаренко Н.В. Дистанційна форма навчання у фаховій підготовці майбутніх економістів / Н.В. Слюсаренко. — Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2012. — 104 с.

ПОТЕНЦИАЛ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

Л.Н. Чернелевский, Ю.Л. Темчишина

Национальный университет пищевых технологий

В статье исследованы теоретические основы компетентностного подхода в профессиональном образовании, разработанные педагогикой высшей школы. Интегрировано с дистанционной формой образования рассмотрены особенности вузовского формирования базовых компетенций специалистов экономического профиля и раскрыты современные направления модернизации дистанционного обучения с целью сбалансирования его возможностей требованиям качества образования.

Ключевые слова: *компетентность, профессиональная компетентность, компетентностный подход в вузовском образовании, дистанционное образование, новые педагогические технологии дистанционного образования, электронное образование.*